

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Digitaliseringen i skolan: främjande eller förändrande av det demokratiska medborgarskapet?

En analys av digitaliseringens framställan i läroplanen 2022 med grund i
Giddens samhällsteori.

Aleksandra Pawlikowska, Alice Larsson

Självständigt arbete (Examensarbete), 15 hp
Vår 2024
Fakulteten för ämneslärarutbildningen
Handledare: Peter Gustavsson

Författare

Aleksandra Pawlikowska, Alice Larsson.

Titel

Digitaliseringen i skolan: främjande eller förändrande av det demokratiska medborgarskapet?
En analys av digitaliseringens framställan i läroplanen 2022 med grund i Giddens
samhällsteori.

Engelsk titel

Digitalisation in school: promoting or changing the democratic citizenship? An analysis of
the petition of digitalisation in the 2022 curriculum derived from Giddens' social theory.

Handledare

Peter Gustavsson

Bedömande lärare

Lars Andersson Hult

Examinator

Lars Andersson Hult

Author

Aleksandra Pawlikowska, Alice Larsson

Title

Digitalisation in school: promoting or changing the democratic citizenship? An analysis of the petition of digitalisation in the 2022 curriculum derived from Giddens' social theory.

Supervisor

Peter Gustavsson

Assessing teacher

Lars Andersson Hult

Examiner

Lars Andersson Hult

Abstrakt

Syftet med studien är att förklara hur digitaliseringen framhålls i läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 22) samt kursplanen för samhällskunskap årskurs 7-9 (Skolverket, 2022). Arbetet grundar sig i analys av Lgr 22 tillsammans med Giddens teori om det senmoderna samhället. Giddens teori utgörs av tidrummet, urbäddningsmekanismer, reflexivitet, ontologisk trygghet samt tillit till politik och de abstrakta system. Arbetet kommer att förklara hur digitaliseringen framställs med grund i Giddens teori samt förklara huruvida detta antingen främjar eller förändrar elevers demokratiska medborgarskap. Vi har valt att använda oss av kritisk teori med inriktning mot diskursanalys. Vi drar slutsatsen att digitaliseringen framställs som ett verktyg som elever bör inneha för att kunna delta meningsfullt i dagens senmoderna samhälle. Vi drar även slutsatsen att såväl det senmoderna samhällets gemensamma interaktionssammanhang samt dess värden går förlorade, på grund av det senmoderna samhällets strukturer. Vårt resultat pekar slutligen på att dessa gemensamma värden istället ersätts med digital kompetens.

Nyckelord: Digitalisering, Giddens samhällsteori, individ, läroplan, medborgarskap, senmoderna samhället, tillit.

Innehållsförteckning

Förord	5
1. Inledning	6
1.1 Syfte & frågeställning.....	7
2. Bakgrund	8
2.1 Att fostras till en demokratisk medborgare i samhället.....	8
2.2 Ökad digitalisering i skolvärlden.....	9
2.3 Den digitala lärandemiljöns utmaningar och möjligheter.....	11
3. Tidigare forskning	13
3.1 Samhällskunskapsämnets kris.....	13
3.2 Digitaliseringen i skolan - dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen.....	14
3.3 Sammanfattning av tidigare forskning.....	15
4. Teoretisk utgångspunkt	16
4.1 Anthony Giddens.....	16
4.2 Tidsrummet, urbäddningsmekanismer och reflexivitet.....	17
4.3 Självet: Ontologisk trygghet.....	18
4.4 Politik och tillit till de abstrakta systemen.....	19
5. Metod	22
5.1 Material och urval.....	22
5.2 Metod.....	22
5.3 Etiska övervägande.....	24
6. Resultat och Analys	24
6.1 Tidsrummet, urbäddningsmekanismer & reflexivitet.....	24
6.1.1 Digital kompetens och medborgarskap.....	27
6.2 Självet: ontologisk trygghet.....	28
6.3 Politik och tillit till de abstrakta systemen.....	30
6.3.1 Livspolitik.....	33
6.3.2 Digitalisering, politik och tillit till abstrakta system.....	35
7. Avslutande diskussion	38
7.1 Förslag till vidare forskning.....	42
8. Referenslista	43

Förord

Vårt intresse för Giddens samhällsteori har successivt utvecklats under utbildningens gång, där vi förvärvat fördjupad kunskap om det senmoderna samhällets strukturer och dess påverkan på individen. Samarbetet har präglats av en tydlig struktur och effektiv arbetsfördelning. Initialt antog vi en mer uppdelad arbetsfördelning, men allteftersom arbetet fortskred blev vårt skrivande alltmer integrerat och sammansvetsat. En central aspekt av vårt partnerskap har varit det ömsesidiga stödet och ärligheten gentemot varandra. Vi vill tacka vår handledare Peter Gustavsson för den djupa kunskapen om det senmoderna samhällets strukturer och de konkreta råd under arbetets gång som resulterat i detta arbete.

1. Inledning

“Digital kompetens är i grunden en demokratifråga. I skolan lär vi oss förstå världen för att kunna förändra den. Alla barn och elever behöver få förståelse för hur digitaliseringen påverkar världen och våra liv, hur programmering styr såväl det informationsflöde vi nås av som de verktyg vi använder, liksom att få kunskap om hur tekniken fungerar för att själv kunna tillämpa den.”
(Utbildningsdepartementet, 2017)

På följande sätt lyder en del av utbildningsdepartementets (2017) handlingsplan om nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Svensk utbildning verkar, utifrån citatet, utgå ifrån att “digital kompetens är i grunden en demokratifråga”, vilket indikerar på det fokus som svenska institutioner har för digitalisering i skolväsendet. Elever ska även “få kunskap om hur tekniken fungerar för att själv kunna tillämpa den”. Det senmoderna samhället präglar svensk utbildningspolitik vilket syns i skolan och dess styrdokument.

Skolan betraktas ofta som en reflektion av det omgivande samhället (Ritzer, 2014), skolan fungerar alltså som en länk mellan samhället och människan och skildrar de strukturer och värden som finns i samhället. Skolan blir en central institution för samhällets maktutövning för att skildra de intressen som finns. Följande sammankoppling innebär att de riktlinjer och styrdokument som reglerar skolväsendet kontinuerligt anpassas i takt med samhällets förändringar. Styrdokumentet fungerar som en vägledning för den svenska skolan och specificerar vilka kunskaper och värderingar som anses nödvändiga för att den kommande generationen medborgare ska kunna bidra till samhället. När Sveriges ökade intresse för digitalisering tog fart (Riksdagen, 2016) syns detta även i skolans miljöer och får ett allt större inflytande över utbildningssystemet och i styrdokumentet. I linje med detta har skolan en förpliktelse att forma och främja demokratiska medborgare, vars karaktärsdrag och kompetenser som förväntas av dem förändras över tid, återspeglade av samhällets egna skiftande värderingar och behov. Ett exempel på denna anpassning synliggörs i läroplanen från 2022, där en ökad betoning på digitalisering i klassrummet kan urskiljas jämfört med tidigare upplagor. Detta med anledning av att effektivisera arbetet i och runt om lektionerna samt ge eleverna en högre digital kompetens (Skolverket, 2022), vilket anses viktigt i dagens senmoderna samhälle.

Sociologen Anthony Giddens har studerat samtidens epok, han framhåller i sina texter skillnaderna, positiva som negativa, av det moderna och senmoderna samhället. Det står klart

att samhället har förändrats från ett modernt till ett senmodernt samhälle vilket även visar sig i styrdokumentet och Skolverkets intresse för digitaliseringen. Mot bakgrund för detta strävar vi efter att förklara hur digitaliseringen framställs och används i styrdokumentet för att producera ett demokratiskt medborgarskap hos eleverna. Kan skolväsendet forma aktiva medborgare i det senmoderna samhället, som enligt Giddens, är otrygga medborgare utan tillit till de abstrakta samhällssystemen och i sin tur är cyniska för det gemensamma samhället? (Giddens,1991)

1.1 Syfte & frågeställning

Syftet med studien är att förklara hur digitaliseringen framhålls i läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 22) samt kursplanen för samhällskunskap årskurs 7-9 (Skolverket, 2022). Arbetet grundar sig i analys av Lgr 22 tillsammans med Giddens teori om det senmoderna samhället. Giddens teori utgörs av tidrummet, urbäddningsmekanismer, reflexivitet, ontologisk trygghet samt tillit till politik och de abstrakta system. För att besvara studiens syfte har vi följande frågeställningar:

1. Hur framställs digitaliseringen i läroplanen 2022 (Lgr 22), utifrån Giddens teori om det senmoderna samhället?
 - (2) Främjar eller förändrar digitaliseringen i skolan elevers demokratiska medborgarskap?

2. Bakgrund

2.1 Att fostras till en demokratisk medborgare i samhället

Dahlstedt & Olson (2019) framhåller att “Medborgarfostran behöver förstås utifrån sin bestämda historiska och samhällseliga kontext och situation. Det handlar om att se utbildningens roll i det omgivande samhället och, omvänt, att se på vilket sätt det omgivande samhället formar utbildningsväsendet.” (Dahlstedt & Olson, 2019) och menar att definitionen av en medborgare förändras över tid med hänsyn till historien och vilken medborgare som krävs för morgondagens samhälle.

Durkheim (2014) betonar hur skolan spelar en viktig roll i att överföra samhällets gemensamma värderingar, normer och moraliska principer till nästa generation. Han ansåg att skolan inte bara var en plats för att förmedla kunskap och färdigheter utan även en institution som hjälpte till att forma individens karaktär och moraliska uppfattningar. Liknande uppfattning delar Axelsson & Qvarsebo (2022) när de talar om begreppet medborgarfostran, de menar att begreppet omfattar i vid bemärkelse alla processer genom vilka barn och unga integreras för att bli aktiva och engagerade medlemmar i samhället. Författarna hänvisar vidare till SOU (1948) som beskriver dåtidens tankar om hur en demokratisk medborgare skapas. Här kan ord som “frihet”, “självständighet” och “samarbete” läsas. Dahlstedt & Olson (2019) beskriver hur medborgarskapet förändras beroende på tidsperiod, de tar bland annat upp 1960-talet, vilket vi i denna studie karaktäriserar den moderna tiden med. Dahlstedt & Olson (2019) betonar hur 1960-talets idealmedborgare präglas av att bygga upp ett demokratiskt samhälle i fortsatt folkhemsanda. 1960-talet finns det även en tilltro till att kritiskt tänkande och vetenskaplig kunskap utgör grunden för frigörelse, författarna beskriver fortsättningsvis den ideala medborgaren som följande “Hon tar för sig för att på så sätt bidra till samhällets fortsatta utveckling, i ekonomisk, politisk och kulturellt hänseende. Den goda medborgaren förutsätts också vilja bidra till det allmännas bästa. Hon utvecklar sig själv i samhällets och tillväxtens tjänst.” (Dahlqvist & Olson, 2019)

På samma vis förklarar Dahlqvist & Olson (2019) samtidens ideala medborgare:

“Demokratisk kompetent är den medborgare som har förmåga att aktivt delta i en livslång läroprocess som utspelar sig över hela det sociala fältet. Samtalsförmågan kommer att fungera som själva navet i denna lärandeprocess. En lärandeprocess som handlar om olika känslö- och

tankemässiga processer: att reflektera, bearbeta, relatera, kommunicera och sätta åsikter mot varandra.” (Dahlqvist & Olson 2019)

Vilket tyder på att samtidens ideala medborgare snarare karaktäriseras av känslomässiga kompetenser att reflektera över kunskaper snarare än att vetenskapligt förankra kunskap. Enligt Lgr 22 (Skolverket, 2022) ska demokratiska medborgare skapas genom att samarbeta utifrån ett demokratiskt arbetssätt, arbetet ska utgå från en demokratisk grund och grundläggande demokratiska värderingar och principer. Enligt Skolverket (2022) syftar detta till att förbereda eleverna för aktivt deltagande i samhället. Det framgår dock inte att eleverna förväntas hålla sig till en vetenskaplig grund, utan enbart till en demokratisk grund. Betoningen ligger istället på begrepp som som “egenvärde”, “lika värde”, “integritet”, “frihet”, “individuellt ansvar”. Orden betonar mer den enskilda individen än samhället som helhet.

Trots att innebörden av begreppet “demokratisk medborgare” förändras över tid kvarstår den gemensamma nämnaren att denne ska ge avkastning till samhället efter avslutad skolgång på ett eller annat sätt. Axelsson och Qvarsebo (2022) menar att skolan har sin medborgarfostran som uppdrag och skolan används som biopolitiskt verktyg för att producera användbara, bidragande medborgare som bygger och för vårt samhälle framåt.

2.2 Ökad digitalisering i skolvärlden

Digitisering sker när något konverteras från analogt till digitalt, till exempel ett papper till en PDF-fil, dessa filer kan sedan distribueras på valfritt sätt digitalt och detta är då digitaliseringen. Ett objekt konverteras från analogt till digitalt för att effektivisera eller automatisera för att förbättra arbetssituationen eller användandet av det analoga objektet (Cedeo, U.å).

Under det senaste decenniet har teknikanvändningen ökat kraftigt både i vardagslivet och i skolvärlden, präglad av det senmoderna samhällets globalisering och ökad tillgänglighet till teknik och internet. Utvecklingen inom teknik har accelererat, vilket har påverkat skolvärlden och läraryrket betydligt. Enligt Skolverkets IT-uppföljning (2016) 2012 använde 31% av eleverna dator/surfplatta/smartphone i de samhällsorienterade ämnena medan andelen elever ökade till 45% år 2015. Även om ingen uppföljning gjorts sedan 2016, observeras en markant ökning i användningen av teknik inom skolvärlden. Elevernas teknikanvändning i skolan

skapar stora möjligheter, inklusive effektivitet genom snabba anteckningar, digital läsning med olika funktioner som snabbspolning och översättning.

Fleischer & Kvarnsell (2015) menar att skolan är en förlängning av samhället, alltså anpassas skolan efter samhällets utveckling. Vilket kan kopplas till det som skedde i slutet av 1900-talet, nämligen att den digitala tekniken blev en stor del av samhället, en naturlig följd av detta blev även skolan präglad av denna förändring.

Den ökade digitaliseringen i skolvärlden har haft betydande konsekvenser. Eleverna har blivit allt mer bekanta med teknik och utvecklat sina digitala färdigheter, men det har även funnits en oroande utveckling där fokus har hamnat på teknikens användning istället för långsiktigt lärande. Skolvärlden har gått igenom en skyndsam utveckling med digitaliseringen, exempelvis på vilket sätt tekniken används och i vilken mån (Utbildningsutskottet, 2016). Men på senare år har en insikt börjat växa fram och digitaliseringen inom skolvärlden har börjat kritiseras allt mer. Det finns ett behov av att balansera användningen av teknik med traditionella undervisningsmetoder för att säkerställa ett långsiktigt lärande för eleverna (Utbildningsdepartementet, 2017).

Enligt Skolverket (2022) ska alla elever få en likvärdig undervisning som tillgodoser alla elevers behov för möjligheten att lära sig. Trots detta har Riksdagen (2015) framfört forskning som påpekar att digitala förutsättningar varierar avsevärt mellan olika skolor runt om i landet. Vissa skolor satsar betydande resurser på IT för att säkerställa att både lärare och elever har de bästa förutsättningarna. Däremot finns det skolor där IT-utvecklingen knappt har påbörjats eller där lärarna saknar den digitala kompetensen. Fleischer & Kvarnsell (2015) uttrycker en oro över den växande digitala klyftan av den digitala kompetensen, som förväntas förstärkas om skolorna inte använder digital teknik på ett eftertänksamt och utbildande sätt.

Hur och vilka digitala verktyg som används bör man som lärare ifrågasätta och utforska. Att förlita sig helt på datorerna och tekniken är inte en hållbar metod och det har också på senare tid kritiserats. Skolminister Lotta Edholm skriver i sin debattartikel (Expressen, 2022) att digitaliseringen har varit ett experiment i skolan och det finns många fördelar med denna, dock vill regeringen att skolan nu ska återgå till läroböcker och datorerna ska användas som

ett komplement till dessa. Digitaliseringen bör med andra ord inte ersätta utan komplettera den traditionella undervisningen.

2.3 Den digitala lärandemiljöns utmaningar och möjligheter

Enligt Skolverkets (2018) kunskapsöversikt föreligger även en potentiell risk att pedagoger som implementerar digitala verktyg i undervisningssituationer i klassrummet agerar med en ökad undervisningstakt jämfört med den som skulle använts vid traditionell tavlabaserad undervisning. Undervisningssättet tenderar att i längden reducera den tid eleverna erhåller att bearbeta den nya informationen. Konsekvensen blir en eventuell negativ påverkan på den långsiktiga inlärningsprocessen. Följden av ökad undervisningstakt och minskad bearbetningstid för eleverna kan förstärkas ytterligare genom det tilltagande antalet informationskällor som datorerna erbjuder. I sin tur introduceras en ökad komplexitet och kräver av eleverna att de inte bara anpassar sig till den snabba takten, utan även att de utvecklar förmågan att kritiskt sälla och utvärdera den omfattande mängd information de ställs inför. Som ett resultat av dessa utmaningar riskerar den kognitiva belastningen att öka, vilket kan påverka förmågan till långsiktigt och djupgående lärande.

Skolverket (2018) framhäver en belysande risk i samband med den ökade digitaliseringen, som kan både fungera som ett positivt redskap för skolor med goda prestationer och samtidigt förstärka utmaningarna för elever och skolor. En potentiell risk uppstår i den individuella interaktionen mellan eleven och datorn, där eleven får ökad autonomi över sitt eget lärande. Vilket kan emellertid visa sig överväldigande och krävande för eleven. Undervisningsmetoden kan också bli besvärande för elever med lägre färdigheter. De som behöver en högre grad av handledning hamnar nu i en situation där de själva måste navigera bland internets tusentals osorterade informationskällor, istället för att enkelt kunna selektera ur den mindre mängd information som finns i de traditionella läroböckerna. Skiftet förändrar även lärarrollen i den digitaliserade skolmiljön.

Enligt Skolverkets kunskapsöversikt (2018) lyfter forskare fram att de positiva effekterna av digitaliseringen uppnås när digital teknik används på ett genomtänkt och pedagogiskt sätt. Därför är det avgörande att lärare besitter hög digital kompetens för att inte enbart kunna förmedla traditionell kunskap utan också vara skicklig på att använda digitala verktyg på ett smart sätt. Däremot rapporterar Skolverket (2016) en oroväckande stor andel lärare som kämpar med en känsla av otillräcklighet när det gäller att möta de växande kraven på det

digitaliserade lärandet. Det är avgörande att dessa lärare uppnår en känsla av självsäkerhet i det digitala klassrummet för att eleverna ska gynnas. Värt att notera är lärarnas återkommande vittnesmål om hur denna brist på kunskap skapar tidsutmaningar, både under och efter lektionerna. Att icke-fungerande teknik och tveksamhet inför nya digitala plattformar kräver extra tid och energi från lärarna är en viktig insikt.

Fleischer & Kvarnsell (2015) påpekar hur bristande digital kompetens hos lärare kan skapa en obalans i klassrummet. Traditionellt ses läraren som den främsta kunskapskällan, men i och med den ökade digitala kompetensen hos eleverna befinner sig läraren nu i en mer utmanande situation. Eleverna besitter en omfattande IT-kompetens och lärarens roll har i viss mån gått från att vara den primära informationskällan till att nu hjälpa eleverna att hitta och utvärdera information online. Det beskrivs en känsla av minskad kontroll över klassrummet när kunskapen sitter hos eleverna och datorerna istället för hos lärarna.

3. Tidigare forskning

3.1 Samhällskunskapsämnets kris

Ur Gustavsson artikel *Samhällskunskapsämnets kris* (2014) framkommer det att det skett ett paradigmskifte där samhället gått från ett tidigare modernt samhälle till ett nu senmodernt samhälle som även avspeglar sig i skolans reform. Det föregående moderna samhället fanns en universell syn på det goda samhället och den ideala medborgaren, vilket även var en central del i den kunskap skolan förmedlade till eleverna. Det fanns en stark tilltro till vetenskaplig kunskap som var präglad av universella värden och politiska och sociala ordningar. I såväl samhället som skolan fanns det ett kollektivt mål att kunskapsmässigt frigöra eleverna med hjälp av en kritisk medvetenhet.

I dagens senmoderna samhälle däremot har skolan blivit en nyliberal och värdeneutral skola. Gustavsson skriver att skolans fokus förflyttats från kunskap och värden till att istället fokusera på att förmedla sådan kunskap som individen efterfrågar. Grunden i detta ligger i att makten i samhället tidigare var präglad av en hierarkisk institutionell makt, men nu finns det inte längre någon hierarki och makten ligger numera flytande över samhället. Men även att den tidigare frigörelsen som grundades i kunskap, nu istället grundas i konsumtionen. Detta gör att kunskapen har blivit ett bytesvärde på marknaden, vilket i sin tur gör att all form av kunskap underkastas produktionen av varor och tjänster. I det moderna samhället fanns en universell syn på vad som skulle förmedlas till eleverna, det fanns en stark tilltro till vetenskap, värden och politik. Detta är nu som bortblåst och har istället ersatts av kunskap som efterfrågas av eleverna.

Gustavsson är kritisk mot den deliberativa tesen, som förespråkar att skolan bör främja deltagande och kommunikativ kompetens hos eleverna för att forma dem till aktiva medborgare. Enligt detta synsätt bör skolan och klassrummet betraktas som kommunikativa och förnuftsbaseade gemenskaper där utbyte av erfarenheter ständigt sker. Genom denna öppna kommunikation och hierarkilösa dialog strävar man efter att skapa förståelse och acceptans för andra och deras erfarenheter. Gustavsson menar att problematiken uppstår när skolan antar att eleven, vid inträdet, redan är en fullt formad individ med förnuft och kunskap. Därmed förskjuts skolans roll från att förmedla kunskap baserad på vetenskap, värden och hierarki till att i gemensamma samtal låta eleverna uttrycka sina egna intressen. Samtalen når aldrig en djupare förståelse eller vidare kunskap, eftersom de endast kretsar kring elevernas

egna intressen. Klassrummet riskerar då att bli en förlängning av samhället, där skolans uppdrag reduceras till att tillfredsställa elevernas efterfrågan och intressen.

3.2 Digitaliseringen i skolan - dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen

Utbildningsutskottet (2016) har i uppdrag av regeringen samlat ihop en översikt av forskningsrön och andra resultat inom området digitaliseringen i skolan och dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen. Utbildningsutskottet använder sig av forskning och resultat från 2010 och framåt, han poängterar i sin rapport att förändringar inom digitaliseringen utvecklas skyndsamt och att utvecklingen ska bejakas. För tillfället finns det få studier och forskning som visar på faktiska förändringar inom skolvärlden och för eleverna, detta för att digitaliseringen inom skolan är ny forskning och för att få betydliga resultat krävs mer efterforskning och tid, dock finns det redan nu viss information att tillgå vad digitaliseringen har för påverkan på skolan.

I grundskolan går det omkring 1,8 elever per dator och datorerna används främst inom svenska och samhällskunskap. Utbildningsutskottet (2016) lyfter fram både fördelar och nackdelar med att välja datorer framför tryckta böcker till undervisning. Tryckta böcker är dyrare för skolorna att köpa in än om en skola investerar i datorer med läromedel digitalt, trots detta finns det ingen betydande forskning att datorer också innebär högre eller bättre resultat för eleverna. Utbildningsutskottet (2016) skriver att eleverna däremot får möjlighet till att producera ny kunskap istället för att reproducera kunskap från tryckta böcker, det finns alltså mer för eleverna att tillgå på internet än om eleverna bara får tryckta läroböcker. Annan insamlad data visar att eleverna är svaga att kritiskt granska den information de samlar in på internet.

För att datorer ska vara en tillgång för elever och lärare behövs god digital kompetens av både lärare och elev samt väl vald pedagogik av läraren menar Utbildningsutskottet (2016). Digital kompetens är kunskaper att söka information, kommunicera, interagera och producera digitalt, färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster, förståelse för vad digitaliseringen innebär för samhället med dess möjligheter och risker samt att vilja följa utvecklingen av digitaliseringen. EU har tagit fram åtta nyckelkompetenser på kompetensbehov samhället ställer på enskilda medborgare för att anpassa sig i en snabbt föränderlig värld, däribland finns digital kompetens som en av nyckelkompetenserna.

Utbildningsutskottet (2016) betonar att digitala verktyg i sig inte ger förändring, om de digitala verktygen används utan genomtänkt pedagogik kan snarast sämre resultat förväntas. I den internationella studien PIAAC visar resultaten att Sverige låg högst när det gäller att lösa problem via dator/it men intervjuer med lärare i grundskolan som Eriksson har samlat in vittnar för att majoriteten av lärarna inte innehar den digitala kompetens som de själva skulle vilja ha för att nyttja dator/it högsta möjliga mån. Därtill tillkommer att både lärare och elever finner datorer som en orsak till ökat tempo, ökad stress och distraktion. Mindre motiverade elever är de mest drabbade av distraktionen och detta ökar även klyftorna mellan elevernas chans till likvärdig utbildning. Likvärdig utbildning innebär att elever ska ha lika tillgång till utbildning av god kvalitet oavsett var man bor eller vilken social bakgrund man har. Samtidigt ger datorerna en möjlighet att motivera eleverna med kreativa program, bättre kommunikation mellan lärare, elev och hemmet samt att lärarna kan arbeta med formativ bedömning, som även detta är utvecklande och motiverande.

3.3 Sammanfattning av tidigare forskning.

Sammanfattningsvis framhåller utbildningsutskottets (2016) undersökning kring digitaliseringens påverkan på skolan har funnit att utvecklingen sker snabbt men att mer forskning behövs för att se långsiktiga effekter. För att datorer ska vara till nytta krävs god digital kompetens och genomtänkt pedagogik. Utbildningsutskottet betonar att utan rätt pedagogik kan datorer öka stress och distraktion, särskilt bland mindre motiverade elever, vilket kan leda till större utbildningsklyftor. Samtidigt erbjuder datorer en potential att motivera elever genom bland annat genom kreativa program. Däremot framhåller Gustavsson i sin artikel "*Samhällskunskapsämnets kris*" (2014) att samhället har genomgått ett paradigmskifte från ett modernt till ett senmodernt samhälle, vilket också återspeglas i skolans reform. I det moderna samhället fanns en universell syn på det goda samhället och den ideala medborgaren, präglad av en stark tilltro till vetenskap och kollektiva mål för att frigöra eleverna kunskapsmässigt. I dagens senmoderna samhälle har skolan blivit nyliberal och värdeneutral, med fokus på att förmedla kunskap som individen efterfrågar snarare än universella värden. Gustavsson är kritisk mot den deliberativa tesen, han menar att detta synsätt felaktigt antar att eleverna redan är fullt formade individer med förnuft och kunskap vid inträdet i skolan. Detta förskjuter skolans roll från att förmedla vetenskapligt baserad kunskap till att istället låta eleverna uttrycka sina egna intressen. Denna forskning gör det möjligt för oss att bredda vårt perspektiv i studien.

4. Teoretisk utgångspunkt

4.1 Anthony Giddens

Anthony Giddens, född 1938, är en brittisk sociolog och politisk teoretiker. Giddens har skrivit flera böcker där han diskuterar sin struktureringsteori och holistiska världssyn. Genom att studera samhällets strukturer genom begreppet modernitet försöker han förklara begrepp vilket förklarar dagens samhällsstruktur.

Giddens(1996) beskriver moderniteten vilken “avser de former av socialt liv och social organisation som växte fram i Europa fr.o.m. 1600-talet och som senare har utsträckt sitt inflytande över hela Europa.” och menar att detta placerar moderniteten i en tydlig tidsperiod, däremot har samhället nu gått in i en ny era, senmoderniteten. Giddens (1996) undviker att bestämma exakta brytpunkter för när moderniteten övergår till en senmodernitet. Utan ser senmoderniteten som en följd av modernitetens strukturer. Moderniteten karaktäriseras av de fyra grundläggande institutionella dimensionerna. Kapitalism, industrialism, övervakning samt militär makt. Industrialismen framhäver "användningen av icke levande, materiella kraftkällor i produktionen av artiklar.” (1996) vilket indikerar på maskinens centrala roll i moderniteten och dess sociala organisation för att effektivisera mänsklig arbetskraft, maskinanvändning flödet av råvaror och produkter, med ett betydande fokus på institutionell makt. Inom detta ramverk representerar kapitalismen den ekonomiska dimensionen som karaktäriserar moderniteten, där varuproduktionen är tydligt förknippad med privat ägande av kapital och egendomslost lönearbete. Följande dynamik ger upphov till “huvudaxeln i ett klassystem” (Giddens, 1996). De två slutliga dimensionerna är övervakning och militär makt. Övervakning och militär makt hör samman och stöttar varandra i arbetet om att kontrollera samhället. Genom att inneha informationskontroll och socialt överinseende över nationalstatens medborgare kan man tillsammans med militär makt dessutom upprätthålla kontrollen över “avvikelser”.

Samtliga av ovan nämnda aspekter utgör ett samspel med varandra för att karakterisera senmodernitetens institutionella dimensioner och är väsentliga för förståelsen av dess grundläggande drag som kommer att diskuteras i kommande avsnitt.

4.2 Tidsrummet, urbäddningsmekanismer och reflexivitet

Anthony Giddens teori om det senmoderna samhället bygger på en triangulär analys av de fundamentala förändringsprocesser som har uppstått till följd av modernitetens framväxt. Denna teoretiska ram identifierar tre centrala faktorer som är essentiella för att förstå det senmoderna samhällets dynamik: åtskiljandet av tid och rum, urbäddningsmekanismer och institutionell reflexivitet. Faktorerna samverkar tillsammans för att utgöra en bas för den historiska övergången från det moderna till det senmoderna samhället (1996).

Åtskiljandet av tid och rum är en kritisk aspekt av Giddens (1996) teoretiska perspektiv, där den traditionella sammankopplingen mellan tid och rum, som präglade det moderna samhället, ersätts av en betydande differentiering och distansering av dessa dimensioner. Denna differentiering medför en omstrukturering av människans upplevelser och förståelse av rumsliga och tidsmässiga fenomen. Eftersom tiden i det förmoderna samhället, alltid var bunden till rummet och fram tills det mekaniska uret utvecklades och sedan vidare till standardiseringen av kalendern. Sedan dess har detta utvecklats ännu mer och idag har människan med dagens digitaliserade värld istället ett "tomt rum" som Giddens (1996) själv förklarar det, vilket det mekaniska uret och kalendern är ett gott exempel på eftersom man nu kan veta tiden oberoende av rummet. Vilket i sin tur har påverkat hela strukturen för tid i dagens samhälle eftersom dessa medel påverkar såväl den egna personens vardag som det universella beteendemönstret i förhållande till tid och rum (Giddens, 1991).

Likaså framhäver Giddens (1996) betydelsen av urbäddningsmekanismer, vilka avser de komplexa processer och strukturer som är förknippade med åtskiljandet av tid och rum. "sociala relationer lyfts ut ur sina lokala interaktionsommanhang och omstruktureras över obegränsade områden av tiderummet." Giddens (1996) beskriver själv det som, vilket blir en relationell frikoppling till följd av åtskiljandet av tid och rum, vilket har stor betydelse för den sociala förskjutning som sker från det moderna till det senmoderna.

Själva essensen av urbäddningsmekanismer kan delas upp i två kategorier: symboliska medel samt expertsystem. "Symboliska medel" representerar gemensamma men outtalade överenskommelser som möjliggör ett fungerande samhälle, oberoende av både tid och rum. Exempel på sådana symboliska medel är pengar, politik och kulturella normer, vilket utgör ett fundament för social sammanhållning och interaktion (Giddens, 1996). Till skillnad från

symboliska medel, som är grundade i kollektiva normer och överenskommelser, är “expertsystem” mer inriktat på individens relation till specifik kunskap och system. Systemen baseras på individens tillit till denna expertis, vilket är oberoende av tid och rum på det viset att människan inte behöver befinna sig i samma tid eller rum för att känna tillit (Giddens, 1991).

Begreppet institutionell reflexivitet framhäver den dynamiska interaktionen mellan samhällets institutioner och dess medlemmar, där institutioner ständigt omprövar och anpassar sig samhällets förändringar. Reflexiviteten utgör en central del för förståelsen av hur samhällsstrukturer och normer ständigt omformas och omdefinieras i det senmoderna samhället (Giddens, 1996). I det senmoderna samhället präglas ingenting av förutbestämmdhet eller långvarighet, utan snarare av dynamisk karaktär. På såväl makro- och mikronivå, underkastas samhället ständiga förändringar, nya upptäckter och kunskaper bidrar ständigt till omprövning av människors vardagliga tillvaro och hennes sociala relationer. Huruvida en given kunskap är etablerad eller ej spelar till synes ingen roll, då den alltid riskerar att bli omprövad eller ersatt av ny kunskap som presenterar alternativa synsätt. I kontrast till det moderna samhället, som kännetecknades av en tydlig ordning och planering för såväl samhället som individen. Individen i det senmoderna samhället anpassar sig undermedvetet till den dynamiska tillvaron genom reflexivitet; där denne inkorporerar och anammar sociala och kulturella influenser, samt nya kunskaper, för att därefter reflexivt anpassa sig till dessa omgivande förhållanden. (Giddens, 1991).

4.3 Självet: Ontologisk trygghet

“Vi utgår från följande premisser: att vara en människa innebär att praktiskt taget hela tiden veta, enligt en eller annan beskrivning, både vad man gör och varför man gör det.” (Giddens, 1991). Giddens förklarar i sin bok *Modernitet och självidentitet* (1991) vad ontologisk trygghet innebär och hur människan bygger upp denna. Människan delar känslan av att dela verkligheten med varandra och andra ting är stabil och bräcklig, är dessutom ens ontologiska trygghet låg eller obefintlig blir man mer orolig och ängslig. Var dag möts människor av oändliga val, valet är fritt men egentligen finns det en socialt accepterad väg att välja därför måste människan förlita sig på vardagliga interaktioner och hålls inte dessa i schack skapas ångest hos människan (Giddens, 1991).

Tilliten skapas från omsorgspersonerna i barnets tidiga start i livet och detta blir grunden för hur personen i fråga möter vardagen i framtiden. En känsla av trygghet och tillit till omgivningen ger en känsla av att veta vem man är och vad man är i samhället. Stabila och förutsägbara rutiner och relationer bygger upp den ontologiska tryggheten, människan får en känsla av tro för att världen är ordnad och förutsägbar. Den ontologiska tryggheten är en stor del av människans upplevelse av social identitet och förmågan att påverka sin situation. Ontologisk otrygghet leder alltså till ångest och osäkerhet i vardagen, vilket skapar en oförutsägbar person som inte vet vilka val hon ska göra. Osäkerheten, ångesten och avsaknad av tilltro till sin omgivning resulterar i en människa som inte vågar ta risker. Känslan av tillhörighet och att känna sig älskad ger istället en person med tillit, hopp och mod. Baksidan av relationer och tillit är känslan av ovetskap om en kommer bli lämnad och att bli övergiven bygger en osäker och fientlig människa. Tillit, förhoppningar och mod är tre begrepp som ligger till grund för ontologisk trygghet, dessa bär människan genom omvälvningar, kriser och riskfyllda situationer (Giddens, 1991).

4.4 Politik och tillit till de abstrakta systemen

Giddens (1996) delar upp trovärdigheten i två slag, den första, tilliten som människan har med personer personen känner väl och den andra, tilliten människan har inför någon som har mer expertis inom ett område och ansvarar för detta trots att personen i fråga blir påverkade av expertens handlingar inom området. Tillit behövs där det råder okunnighet, likväl ger okunnighet upphov till skepticism och försiktighet.

“Trots att alla är medvetna om att den verkliga tilliten gäller det abstrakta systemet, inte de individer som i ett visst sammanhang “representerar” det, är tillgångspunkterna på en påminnelse om att det är människor av kött och blod (som alltså kan begå misstag) som sköter det.” (1996) skriver Giddens i sin bok *Modernitetens följder* och vidare förklarar han hur människan bygger sin tillit på tidigare erfarenheter och ansikten som representerar de abstrakta systemen med ett lugn och expertis som lekmän saknar. Människan kan alltså bygga tillit till läkare, tandläkare och resebyråanställda om vi träffar dessa tillräckligt många gånger, vi kan välja att placera alla våra besparingar i fonder om vi har tillit till vår bankman men skulle vi bära med oss negativa erfarenheter kan vi istället välja att lämna det abstrakta systemet helt eller delvis. Alltså, skulle vi bli av med alla våra besparingar i fonderna som vår bankman rekommenderade oss, kan vi välja att senare aldrig mer placera sparkapital i fonder och leva utanför just detta abstrakta system. Tilliten eller brist på tilliten baseras alltså på

tidigare erfarenhet samt ny kunskap som sprids genom massmedia och andra källor till både lekmän och tekniska experter.

Människan vill på följande sätt få trygghet och tillit från två sidor, från experterna och fakta som personen själv kan finna. Det finns en tydlig gräns mellan det som sker synligt i ett abstrakt system och det som sker på baksidan av ett abstrakt system. Människan vill inte veta hur många misstag en läkare eller pilot har gjort inom sin karriär. Människan vill istället veta hur många lyckade operationer som gjorts och statistik över flygsäkerhet. Samtidigt som människan vill möta lugna, professionella läkare och flygvärdinnor som visar oss att vi kan lita på deras expertis. Människan behöver inte veta varför och hur någonting fungerar så länge allt går som tänkt, vi kommer att fortsätta lita på de abstrakta system tills våra erfarenheter förändras. Tilliten till de abstrakta system är central för hur individer navigerar och integrerar med det omgivande samhället. Det är inom denna kontext som begreppen livspolitik och emancipatorisk politik träder fram, vars förståelse och tillämpning påverkas av individens förhållande till de abstrakta systemen (Giddens, 1991).

Åtskiljandet av tid och rum, de sociala relationernas urbäddning samt den institutionella reflexiviteten ligger tillsammans med självet som en fundamental bas för övergången mellan det moderna och det senmoderna samhället. Därmed följer en framväxt av abstrakta system och individens relation till dessa. Enligt Giddens (1991) "är det påståendet att individen känner sig maktlös i förhållandet till en mångskiftande och oöverskådlig social värld" som speglar utvecklingen av dessa. I det traditionella samhället fanns en övergripande kontroll över omständigheterna som kunde påverka och forma individens liv, en kontroll som numera har eroderat genom de yttre insatser som följer med utvecklingen av det moderna sociala systemets. Det resulterar i att individens autonomi upplevs som alltmer urholkad. Genom att analysera den politiska dagordningen för respektive politik kan vi som författare även förstå innebörden av den triangulära analys som Giddens (1991) förespråkar, genom att granska begreppen "emancipatorisk politik" och "livspolitik". Den emancipatoriska politiken avser en politisk inriktning som strävar efter att befria individen från det som begränsar deras liv, vilket inkluderar aspekter av radikalism, liberalism och konservatism. Målet är att genom den emancipatoriska politiken reducera graden av exploatering, ojämlikhet och förtryck. Dock är det viktigt att poängtera att detta inte nödvändigtvis innebär att individerna uppnår en absolut frihet. Istället betonar begreppet frihet en ansvarsfull handling gentemot medmänniskor samt en insikt om att det finns kollektiva plikter måste betraktas.

Livspolitiken däremot definieras som “självförverkligande utifrån det dialektiska sambandet mellan det lokala och det globala samt framväxten av modernitetens internt referentiella system.” (Giddens, 1991), utgör en politisk strömning som centreras kring val av livsstilar. Valen, som på en såväl individuell som kollektiv nivå, har omformat det sociala livet och därigenom transformerat maktförhållandena till att bli alltmer generativa än hierarkiska. Livspolitiken grundar sig på tidigare erfarenheter och utbyte av sådana mellan individer, där politiken blir en process av självförverkligande där individens egna erfarenheter och val av livsstil är en central betydelse. Inriktningen medför att det inte längre existerar en dialektisk relation utan snarare ett styre av interna kriterier. Livspolitiken tar upp de moraliska och existentiella frågor som tidigare under moderniteten försummat, vilket föranleder behovet av återmoralisering av det sociala livet som det moderna samhället har förskjutit. Vilket innebär att livspolitiken framstår som en form av motstånd mot den emancipatoriska politiken, och fokuserar istället på personlighet och individualitet, vilket förväntas präglade det senmoderna samhället i vidare omfattning. Livspolitiken fokuserar på individens val och livsstilar som vägledande för det sociala sammanhanget, medan den emancipatoriska politiken strävar efter att bekämpa exploatering och förtryck inom dessa system. Därmed utgör tilliten till de abstrakta systemen en väsentlig länk mellan individens politiska åsikter och det bredare samhällsliga sammanhanget där politiken utspelas (Giddens, 1991).

5. Metod

5.1 Material och urval

Studien syftar till att förklara hur digitaliseringen framställs i Lgr 22 samt att analysera dess påverkan på elevers medborgarskap. Vi har granskat läroplanen från 2022 och kursplanen i samhällskunskap för årskurs 7-9 (Skolverket, 2022). Analysen grundas på Anthony Giddens teori om det senmoderna samhället (se avsnitt 7), vilken används för att tolka och granska Lgr 22. Begreppet "skola" används som ett samlingsbegrepp för skolverksamheten, vilken i denna studie representeras av Lgr 22. Vi använder även Lgr 69 (Skolverket, 1969) som ett historisk jämförelsematerial för att illustrera skillnaderna mellan den moderna och senmoderna skolan, utan att genomföra en djupare analys av Lgr 69. Vi har valt att använda oss av Lgr 69 för att säkerställa att läroplanen är från ett modernt samhälle med moderna ideologier och tankestrukturer, med hjälp av läroplanerna kan vi då finna skillnader och likheter på hur läroplanerna *kan* formuleras och vilka begrepp som används. Detta kan hjälpa att få oss en indikation på att förändring har skett och att texterna kan formuleras annorlunda för att förstärka eller utesluta tankar och ideologier som präglar samtidens samhälle.

För att bredda vår förståelse och kontextualisera arbetet, inkluderar vi relevant forskning såsom *Samhällskunskapsämnets kris* (Gustavsson, 2014) samt *Digitaliseringen i skolan - dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen* (Riksdagen, 2016). Källorna ger djupare insikter om den senmoderna samhällets påverkan på skolan samt digitaliseringens påverkan på skolans verksamhet och de individer som verkar inom den. Studien tar sin utgångspunkt i Giddens teori om det senmoderna samhället och dess strukturer, vilket gör hans samhällsteorier särskilt relevanta för att analysera skolans innehåll och kontext. Vi använder de grundstrukturer som Giddens beskriver, såsom tidrum, urbäddningsmekanismer, reflexivitet, ontologisk trygghet, politik och tillit till abstrakta system, som analytiska verktyg för att granska innehållet i Lgr 22 (se avsnitt 7).

5.2 Metod

För att synliggöra digitaliseringens framställning i Lgr 22 (Skolverket, 2022) och dess påverkan på medborgarskapet, har vi valt att tillämpa en kritisk teori. Detta teoretiska ramverk beskrivs som "Idén med kritisk teori är att bedriva forskning, som utifrån ett emancipatoriskt kunskapsintresse kritiskt tolkar olika empiriska fenomen i syfte att stimulera till självreflektion och överskridande av etablerade institutioners och tankesätts läsningar."

(Alvesson, Sköldberg, 2017). Den kritiska teorin används enligt Alvesson och Sköldberg (2017) för att synliggöra traditionella motsättningar, se bakom ytmönster och med ett kritiskt ifrågasättande undersöka den realiserade sociala verkligheten. Den kritiska teorin används främst för att kritiskt undersöka sociala institutioner, ideologier och diskurser, vilket passar väl in i vår studie. Vi vill fortsättningsvis undersöka elevernas framtida medborgarskap och den kritiska teorin undersöker även ifall det finns samhällsstrukturer som begränsar människans autonomi och deras beslutsfattande (Alvesson & Deetz, 2022). Den kritiska teorin ska utveckla och öppna upp för nya politiska överväganden och perspektiv.

Kritisk teori beskrivs vidare av Alvesson och Sköldberg (2017):

“Kritisk teori uppfattar den moderna människan som manipulerad och objektifierad, passiv och konformistisk, som ett offer för samhällsmaskineriet och olika dominerande elitors försök att inpassa henne i en viss samhällslogik. Samhället och dess institutioner är sociala konstruktioner, som leder till kulturella och psykiska fångelser, vilka fjättrar individerna vid existerande sociala former. På en och samma gång ses emellertid människan som partiellt och potentiellt autonom, som kapabel till självreflektion och kritisk prövning och som en varelse vilken i princip är i stånd att klargöra och prioritera behov och önskemål samt moget förhålla sig till medmänniskor och kommande generationer. Det är i spänningsförhållandet mellan dessa orienteringar som kritisk teori finner sin raison d’être och sitt fokus.” (Alvesson och Sköldberg, 2017)

Detta citat synliggör hur kritisk teori är relevant för att analysera hur Lgr 22 framställer individen som autonom, i kontrast till Giddens (1996) syn på individens roll i samhället. Alvesson & Sköldberg (2017) skriver att tanken med den kritiska teorin är att utifrån filosofen och sociologen Habermas grundtanke använda sig av teorin för att kritiskt granska, reflektera och utforska aktuella maktförhållanden i samhället och frigörelsen från dessa.

Genom att analysera verkens språk och retorik kan vi identifiera och dra paralleller mellan olika fenomen i samhället. Valet av kritisk teori möjliggör en djupgående förståelse av de samhällsstrukturer vi studerar och ger en rik och djupgående analys samt ger djupa insikter i de samband vi undersöker mellan det senmoderna samhället och digitaliseringen inom skolmiljön och hur digitaliseringen påverkar elevernas framtida medborgarskap.

5.3 Etiska övervägande

Enligt Denscombe (2021) är det av avgörande betydelse att följa fyra grundläggande etiska principer inom forskningssammanhang. De första två principerna kretsar kring skyddet av deltagarnas välbefinnande och nödvändigheten av att deras deltagande sker på frivillig basis, grundar på informerat samtycke. I vår studie avhåller vi oss dock från att involvera externa personer och fokuserar istället på att analysera olika verk. Detta garanterar att ingen riskerar att lida skada eller påverkas negativt av vår studie. Den tredje principen är att forskare ska agera öppet och ärligt i sin forskning, vilket innebär att vi strävar efter objektivitet och rättvisa i våra tolkningar. Vi åtar oss att alltid förmedla information på ett sanningsenligt sätt i vår studie. Vi är fullt införstådda med problematiken som finns i vårt eget intresse för ämnet, trots att vi strävar mot objektivitet finns risk för att våra val och tolkningar omedvetet blir färgade av våra tidigare kunskaper och personliga åsikter. Slutligen är den fjärde principen att forskningen måste överensstämma med nationell lagstiftning. Det innebär att vi som forskare förväntas följa gällande lagar och regler samt undvika att behandla känsliga ämnen som kan leda till lagbrott (Denscombe, 2021)

Genom en noggrann analys av dessa fyra principer i vår forskning, säkerställer vi att vår forskning alltid upprätthåller en korrekt och etisk tillämpning. Det ger oss trygghet i att vår studie genomförs på ett ansvarsfullt och respektfullt sätt, och att vi bidrar till den etiska standarden inom forskning.

6. Resultat och Analys

Nedan presenteras resultaten som vi kommit fram till under studiens gång, baserat på en tematisering grundad i de begrepp hämtade ur Giddens teorier, som vi anser utgör grunden för digitaliseringens utveckling i skolvärlden. Tematiseringen kommer sedan att framföras i en slutgiltig analys.

6.1 Tidsrummet, urbäddningsmekanismer & reflexivitet

Giddens (1996) förklarar huruvida tiden och rummet var essentiella i den moderna tiden, tid och rum var bundna till varandra, tiden var platsbunden. Det mekaniska uret åtskiljde tiden från rummet då tiden istället blev universell. I dagens senmoderna samhälle åtskiljs tiden och rummet och möjliggör sociala relationer att ta plats över stora avstånd i tidsrummet.

Det syns tydligt inom utbildningssektorn att läroplanen framhåller det växande behovet av att förstå och anpassa sig till en globaliserad värld, genom att säga “Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (Skolverket, 2022). Skolverket nämner ord som “internationalisering” samt “växande rörlighet över nationsgränserna” och beskriver vidare hur detta “ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald”. Ordvalen som Skolverket väljer att använda i Lgr 22 synliggör åtskiljandet av tid och rum vilket bekräftar Giddens teori om åtskiljandet av tiden och rummet.

Giddens menar att individen i den moderna tiden var bunden till tid och rum för att få ett sammanhang mellan dessa faktorer och få ut någon av värde. Samtidigt skriver Skolverket i sin artikel *Digitaliseringen i skolan* (2018):

“Lärandet kan inte bara betraktas som en aktivitet just anpassad inom skolans ramar. Lärandet berör i allra högsta grad den vardag och den personliga ”lärmiljö” som individen (eleven) möter och vistas i större delen av sitt liv, i de flesta fall sociala nätverk. Därför bör lärandet sättas i ett större sammanhang som träder utanför skolans miljö, till exempel där det handlar om informella processer där kunskap skapas, delas och sprids mellan vänner, bekanta och andra ”peers” i olika typer av sociala nätverk.”(Skolverket, 2018)

Genom att applicera Giddens teori på Skolverkets formulering ovan kan man anta att traditionella klassrum inte längre begränsas av sina fysiska gränser, med digitaliseringens och globaliseringens framsteg blir det möjligt att bedriva undervisning även utanför klassrummet. Däremot försvinner essensen med klassrummet vilket för med sig en rad konsekvenser. När lärandet sträcker sig över tid och rum, går individen miste om de sociala relationerna som finns i det traditionella klassrummet, eftersom dessa lyfts ur sitt sammanhang där interaktion sker och finns nu istället över obegränsade områden av tidrummet. Med den ökade tillgången till digitala verktyg och plattformar är det nu möjligt att bedriva undervisning utanför de traditionella klassrumsgränserna (Utbildningsdepartementet, 2017).

Giddens (1996) utvecklar vidare sin teori och anför de potentiella implikationerna av åtskiljandet mellan tid och rum. Han identifierar en av implikationer som urbäddningsmekanismer. Urbäddningsmekanismerna implicerar att relationer blir urbäddade. “Med urbäddning avser jag att sociala relationer “lyfts ut ur” sina lokala

interaktionssammanhang och omstruktureras över obegränsade områden av tidrummet.” (Giddens, 1996). Åtskiljandet av tiden och rummet är inte synonymt med urbäddning av relationer, däremot menar Giddens att urbäddning *kan* bli en följd av att tidrummet åtskiljs. En urbäddad relation förlorar sina värden och sociala strukturer i och med att det lokala interaktionssammanhanget försvinner (Giddens, 1996).

Vi har tidigare noterat att det traditionella klassrummet inte längre är bundet till tid och rum och applicerar vidare Giddens teori om urbäddning även på klassrummet. Globaliseringen tillsammans med digitaliseringen skapar utrymme för att denna urbäddningsmekanism. Det framgår ur läroplanen att “alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik.” (Skolverket, 2022). Skolan har ett ansvar att säkerställa att eleverna är rustade med de nödvändiga digitala färdigheter som krävs för att kunna delta aktivt och jämlikt i dagens samhälle. I läroplanerna observerar vi behovet av att eleverna utvecklar förmågor relaterade till digitalisering. Digitalisering kan användas för att stärka sociala strukturer och relationer men kan också vara en del av åtskiljandet av tidrummet och urbäddandet av relationer.

Giddens framhåller en tredje aspekt i det senmoderna samhällets struktur, “reflexivitet”. I det moderna samhället, enligt Giddens, innebär reflexivitet ett frigörande agerande, där ny kunskap och information inte bara etablerades, utan också kritiskt granskades, med tanke på att individen var autonom nog att fatta egna beslut om informationens innebörd. Emellertid har det skett en förskjutning i reflexivitetens innebörd i det senmoderna samhället. Giddens påpekar vidare att individens autonomi inte längre är lika betydande, vilket resulterar i att ny kunskap och information betraktas som absoluta sanningar. Förändringen innebär en avvikelse från den tidigare frigörande processen, där individen nu istället underkastas dessa rådande trender (Giddens, 1991).

Skolverket beskriver att “Eleverna ska kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga.” (2022). Ordval som “agera i en komplex verklighet”, “snabb förändringstakt” och “ny kunskap” framhåller den reflexivitet som Giddens teori syftar till. Formuleringen belyser en central aspekt av skolans uppdrag: att förbereda eleverna för den snabbt föränderliga samtidens krav och den digitala revolutionens påverkan på samhället. Vilket även tyder på den reflexivitet som präglar

individuen i det senmoderna samhället. Individuen, såväl lärare som elev, antas vara beredd på att ständigt ta till sig ny information och kunskap som kommer med globaliseringen.

Som Giddens (1996) menar har de institutionella värden minskat och i den mening skulle vi genom vår analys kunna se såväl skolans som elevernas digitala kompetens som en ersättning för detta. Elevernas digitala kompetens *kan* bli en ersättning för gemensamma värden. I det senmoderna samhället påverkas skolan av snabba reflexiva förändringar där digitaliseringen och det individuella perspektivet har en tydlig prägel. Institutionella strukturer och gemensamma värden minskar och ersätts av elevers digitala kompetens och individuella utveckling snarare än samhällets bästa. Denna förskjutning reflekterar den senmoderna samhällets tendens att prioritera elevernas individuella kompetens och digitala förmåga, snarare än att fostra medborgare som är engagerade i samhällets gemensamma bästa.

6.1.1 Digital kompetens och medborgarskap

Det senmoderna samhällets grundstrukturer: åtskiljandet av tid och rum, urbäddningsmekanismer samt reflexivitet påverkar även elevernas framtida medborgarskap. Innebörden av det demokratiska medborgarskapet ändras över tid och speglar de rådande värderingar och kunskaper som präglar samhället. Dessa värderingar och kunskaper anses vara av central betydelse för att eleverna ska kunna vara en bidragande del i samhället (Axelsson & Qvorsebo, 2022). Som tidigare nämnts i bakgrund man se till SOU (1948) som ger insikt om dåtidens ideal för att bilda en demokratisk medborgare. Här framställs värden som “frihet”, “självständighet” och “samarbete”, tillsammans med betoning på “vetenskaplig grund” till omvärlden. Emellertid är det i Lgr 22 uppenbart att fokus har förskjutits mot att arbeta utifrån demokratiska principer och att utveckla demokratiska färdigheter. Enligt Lgr 22 är syftet med att integrera demokratiska värden och kunskaper att främja elevernas personliga ansvar, vilket markerar en reflexiv förändring mot ett mer individualistiskt perspektiv på världen och människan. Dessutom framhävs betydelsen av att skolan främjar varje elevs unika egenart för att bidra till samhället. Med inriktningen på att främja begrepp som “egenvärde”, “lika värde”, “integritet”, “frihet” och “individuell ansvar” betonar den enskilda individens betydelse snarare än samhället som helhet. Även om det framställs att skolan har en roll i att förmedla och förankra grundläggande värden för att förbereda elever för samhället, är det tydligt att det nuvarande skolsystemet även värderar och prioriterar den individuella utvecklingen och självständigheten hos varje elev snarare än det gemensamma samhället (Skolverket, 2022).

Den ökade betydelsen av digital kompetens för elevernas framtid understryks ännu en gång av Skolverket, som betonar vikten av att eleverna kan “använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande” (Skolverket, 2022). Det kan då antas att innehållet av det demokratiska medborgarskapet har fått en ny innebörd där digitaliseringen nu fått en större plats och inverkan, detta antyder vi eftersom Skolverket menar att digitaliseringen ska användas vid “kunskapssökande”, “informationsbearbetning”, “problemlösning”, “skapande”, “kommunikation” och “lärande”. Digitaliseringen har därmed blivit ett centralt incitament i den senmoderna skolan med en accelererande kraft som medför förändringar av tidrummet, urbäddning och reflexivitet.

6.2 Självet: ontologisk trygghet

Giddens använder sig av begreppet ontologisk trygghet för att beskriva människan från den moderna tiden, en människa vars verklighet bestod av fasta värden, absoluta sanningar och hade ett existerande jag (1996). Ontologisk trygghet grundar sig i en tro och säkerhet i att samhället är organiserat och att vi alla har en tydlig plats och betydelse i och för samhället vi lever i (1991). Till skillnad från den senmoderna synen på världen som innefattar egna tankar och känslor före vetenskap samt att jaget och självet är upplöst, kvar finner vi en orolig, osäker person som dagligen möter många val som förstärker individens ontologiska otrygghet (1996). Dessa valmöjligheter som dagens samtida människa möter etablerar sig i globaliseringen tillsammans med digitaliseringen, individen får istället välja fritt vem den vill vara, Giddens anser detta ge dagens samtidsmänniska en orolig och otrygg verklighet.

Vår teori om att Skolverket har ett tydligt fokus på individ, globalisering och digital kompetens, förstärks med Giddens teori. I Lgr 22 finner vi anvisningar som lyder:

“Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.”(Skolverket, 2022)

“Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet.”(Skolverket, 2022)

“Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter.” (Skolverket, 2022)

“Skolans mål är att varje elev: genom egen ansträngning och delaktighet, utifrån sina förutsättningar, tar ansvar för sitt lärande och för att bidra till en god arbetsmiljö.” (Skolverket, 2022)

Eleven som individ förstärks anser vi med tanke på formuleringar såsom: “varje elevs förutsättningar och behov”, “elevernas bakgrund”, “tidigare erfarenheter”, “hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov” och även “stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter”. Formuleringarna tyder på att Skolverket uppmuntrar till arbete för den enskilda individen istället för gemenskapen i klassen som grupp. Genom att även belysa ordval som “egen ansträngning”, “sina förutsättningar” samt “sitt lärande”, fokuserar Skolverket på den egna individen.

Citaten nedan är tagna från Lgr 69;

“Skolan har till uppgift att hjälpa och stimulera varje elev att på bästa sätt ta till vara och utveckla sina inneboende förutsättningar både som enskild individ och som medborgare i ett demokratiskt samhälle.” (Skolverket, 1969)

“Skolan skall ge alla elever en grundläggande utbildning, som innefattar sådana färdigheter och kunskaper, vanor, attityder och värde ringar som är av betydelse för deras personliga utveckling och för deras möjlighet att påverka och leva i dagens och morgondagens samhälle och att där fungera som yrkesutövare och samhällsmedborgare.” (Skolverket, 1969)

Ovan nämnda citat från Lgr 69 konkretiserar skillnaden mellan Lgr 22, den senmoderna läroplanen, och Lgr 69, den moderna läroplanen. Ur citaten kan vi se hur fokus ligger på gemensamma värden genom att nämna formuleringar såsom: “enskild individ och som medborgare i ett demokratiskt samhälle”, “personliga utveckling” samt “fungera som yrkesutövare och samhällsmedborgare” (Skolverket, 1969). Vi ser att Skolverket använder sig av formuleringar som pekar på individen, däremot finns det också ett fokus på det gemensamma samhället, vilket utesluts i Lgr 22.

Giddens teori om dagens ontologiskt otrygga individ förstärks med ytterligare fler citat från Skolverkets Lgr 22:

“Alla som arbetar i skolan ska medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen.” (Skolverket, 2022)

Ur citatet ovan kan vi tillsammans med Giddens teori om ontologisk trygghet, fundera kring huruvida skolverket vill att skolpersonal ska "medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen", detta antyder vi är ett tecken på att den ontologiska tryggheten inte längre ligger naturligt inom individen utan behöver utvecklas med hjälp av skolan. Vi har tolkat Giddens teori som att den ontologiska tryggheten inte är något som utvecklas utan något som finns naturligt i ett samhälle där det lyder ordning och fasta värden. Alltså blir vår analys av Lgr 22, tillsammans med våra tidigare ovan nämnda citat från Lgr 69 och Lgr 22 och med Giddens teori om ontologisk trygghet, blir vår slutgiltiga analys att Skolverket strävar mot att eleverna ska utvecklas på individualistiska sätt, vara autonoma individer för att kunna samverka i den komplexa, reflexiva och snabbt föränderliga världen.

6.3 Politik och tillit till de abstrakta systemen

Giddens (1996) redogör för flera faktorer till varför politiken och tilliten till de abstrakta systemen har svårare att befästa sig i ett samhälle bortom det moderna samhället. Politiken och tilliten till de abstrakta systemen har en grund i tillit till såväl relationer som till andra människors expertis. Världen har tack vare globaliseringen och digitaliseringen öppnat upp sig för fler människor och har minskat betydelsen av nationsgränser, Giddens (1996) antyder att detta i sin tur haft en inverkan på tilliten till politiken och de abstrakta systemen. Enligt Giddens (1996) finns det tre större faktorer till varför dagens människa mister förtroende till politiken, dessa är; utsuddandet av nationsgränser, politiska band som binds mellan olika nationer samtidigt som institutionerna inom individernas egna nationsgränser förlorar makt. Nämnda tre faktorer menar Giddens är en stor del i förlorandet av tilliten av politiken och de abstrakta systemen (Giddens, 1996).

Både läroplanen från 1969 och 2022 framför att kunskap om nationell och internationell politik är något eleverna ska ha med sig när de lämnar grundskolan. I Lgr 69 står det:

"Undervisningen i samhällskunskap har till uppgift att ge eleverna en orientering i det nutida samhället såväl nationellt som internationellt. Den skall därvid också orientera dem om olika yrken och utbildningsmöjligheter. Undervisningen skall för eleverna söka levandegöra de grundläggande idéerna i vår demokratiska livssyn och stimulera dem till egna insatser i samhällslivet och till engagemang för gemensamma problem." (Skolverket, 1969)

Lärarens uppdrag är att fostra demokratiska elever som kan arbeta i grupp men som också har “viss” kunskap om omvärlden. I jämförelse med Lgr 22:s mål för högstadiet som lyder:

“Människor har alltid varit beroende av att samarbeta när de skapar och utvecklar samhällen. I dag står människor i olika delar av världen inför både möjligheter och problem kopplade till globalisering, interkulturella relationer och digitalisering. Kunskaper om samhället ger oss verktyg så att vi kan orientera oss i en komplex värld, ta ansvar för vårt handlande och främja hållbar utveckling.” (Skolverket, 2022)

Vi har med roten i Giddens teori tolkat skillnaderna mellan Lgr 69 och Lgr 22 på följande vis; Lgr 69 nämner “internationellt samhälle”, “olika yrken och utbildningsmöjligheter” och verkar vilja nämna att det finns en yttre värld men vill framhäva vikten i elevens närsamhälle i form av formuleringar som; “vår demokratiska livssyn”, “egna insatser i samhällslivet” samt “till engagemang för gemensamma problem”. Centrum för fostrandet i skolan blir enligt Lgr 69 vårt eget samhälle och gemenskap. Vår vidare analys och jämförelse med Lgr 22 belyser skillnaderna på följande vis; Lgr 22 nämner enbart i början av stycket vikten av “samarbete” för utveckling av samhället, resterande av stycket lyfter “globalisering”, “interkulturella relationer” och “digitalisering”, med andra ord en öppen värld. Fortsättningsvis skriver Skolverket att vi behöver lära eleverna att orientera sig i en komplex värld och utesluter nämnandet av gemenskap och dess närmiljö.

Dagens generation växer upp i ett samhälle där tid och rum lyfts ur sitt sammanhang. Det senmoderna samhällets lekmän har svårt att finna sin identitet, det finns en föreställning om att de är autonoma och att deras egna erfarenheter är den absoluta sanningen. Konsekvensen av detta är misstänksamhet till andras expertis och enligt Giddens förlorar medborgare på grund av detta också sin tro på de politiska systemen (1996).

Citat nedan kommer från Lgr 22:

“Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar förtrogenhet med demokrati och mänskliga rättigheter.” (Skolverket, 2022)

“På så sätt ska undervisningen ge eleverna förståelse för vad det innebär att vara en aktiv och ansvarstagande medborgare.” (Skolverket, 2022)

Skolverket har valt att formulera syftet i Lgr 22 med följande fraser: “utvecklar förtrogenhet med demokrati och mänskliga rättigheter” och “förståelse för vad det innebär att vara en aktiv och ansvarstagande medborgare”. Med utgångspunkt i Giddens teori om politik och tillit till de abstrakta system (1996), tolkar vi att Skolverkets användning av begrepp som “förtrogenhet” och “förståelse” inte nödvändigtvis innebär att individen erhåller ett adekvat politisk eller demokratisk medborgarskap. Snarare verkar det som att fokus ligger på att förmedla kunskap *om* demokrati snarare än att kultivera ett aktivt medborgarskap. Vår tolkning blir således att följande tillvägagångssätt visserligen ger individen en grundläggande förståelse för demokrati, men i sig självt gör det inte individen till en fullt utrustad demokratisk medborgare. Det ger inte individen kunskap om de politiska system och strukturer som krävs för att fullt ut delta i det politiska och demokratiska samtalet.

Vidare formulerar Skolverket sina lärandemål på följande sätt:

“Däri genom ska eleverna stimuleras att engagera sig och delta i ett öppet meningsutbyte om samhällsfrågor. Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter,” (Skolverket, 2022)

“Eleven visar grundläggande kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter. Eleven för enkla resonemang om olika frågor med koppling till demokratins möjligheter och utmaningar.” (Skolverket, 2022)

Genom att nämna begrepp såsom: “ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser”, “demokratins möjligheter och utmaningar” (Skolverket, 2022) Stödjer detta vår tes om att skolans målsättning är att undervisa eleverna *om* demokrati, snarare än att aktivt forma de till demokratiska medborgare med en demokratisk världssyn och tankegång.

I Lgr 22 står också följande:

“Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom

att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.” (Skolverket, 2022)

För att styrka vår tes om att Skolverket strävar efter att undervisa eleverna *om* demokrati snarare än att forma dem till aktiva demokratiska medborgare, pekar vi på Skolverkets formulering ovan. Skolverket skriver: "Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.” (Skolverket, 2022). Denna formulering tolkar vi med grund i Giddens teori, att eleverna upplever en falsk känsla av att deras deltagande är frigörande eftersom de får “välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter”. Vår bedömning är att ovan nämnda citat tydliggör den senmoderna individens underkastelse av de senmoderna samhällets strukturer med kunskap utan värden.

6.3.1 Livspolitik

I en politisk kontext kan vi observera det framväxande fenomenet av “livspolitik”, där fokus riktas mot individens sociala omständigheter och dess val av livsstil, samt strävan efter att forma och förverkliga den egna identiteten (Giddens, 1991).

Skolverket betonar att “Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.” (Skolverket, 2022). Formuleringen understryker skolans roll i att främja elevernas personliga utveckling, vilket enligt Skolverket, ska förbereda dem för ett aktivt deltagande i samhället. Skolverket tydliggör individens autonomi och den individuella utvecklingen (Skolverket, 2022). Synsättet i fråga grundar sig i en liberal ideologi som värdesätter individens autonomi och egen förmåga att fatta egna livsval, men möjliggörs även av tilliten till abstrakta system (Giddens, 1991). Tilliten till teknik bygger på föreställningen om att digitala verktyg är tillförlitliga och effektiva för att främja framtida medborgare. Samtidigt, enligt Gustavsson (2014) framträder en signifikant problematik när skolan främst betraktas som en agora för kommunikation och utbyte av erfarenheter, snarare än som en plats för gemensamma värden och kunskap. Detta synsätt förskjuter skolans roll från att vara en auktoritet för vetenskapligt förankrad utbildning till att bli en plats för självets intressen och utveckling, således “livspolitik”.

“Medvetet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som verkar där.” (Skolverket, 2022)

Skolverket (2022) betonar i Lgr 22 formuleringar som: “förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar”, “Skolan är en social och kulturell mötesplats” och framhäver den livspolitik som finns i dagens senmoderna skola. När skolverket formulerar att “elever ska förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar”, blir detta en politisk handling. Enligt Giddens teori om livspolitik (1991) kan man anta att dessa värden är centrala för skolverket, det blir viktigt och offentligt, eftersom de är inskrivna i politiskt utformade styrdokument. Livspolitiken blir en del av elevens partikulära värld, där målet är att fostra en “förstående” individ snarare än en “kunskapsmässigt kunnig” individ. Giddens teori om livspolitik blir konkret i jämförelse med modernitet, där begrepp som “förstå”, “leva sig in i andras villkor” inte skulle förekomma. I stället skulle Skolverket, som då var en stark institution, framhäva värden och ideal som främjar aktiva och deltagande individer.

“Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära.” (Skolverket, 2022)

“Läraren ska

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet” (Skolverket, 2022)

“Skolans mål är att varje elev

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter,” (Skolverket, 2022)

Så lyder fortsättningsvis en del av Lgr 22 (Skolverket, 2022). Formuleringar såsom: “social gemenskap som ger trygghet”, “diskutera det svenska samhällets värdegrund” samt “personliga erfarenheter” tyder på den livspolitik som finns i skolan. Exempelvis skulle begreppet “personliga erfarenheter” inte förekomma i moderniteten, eftersom personliga erfarenheter då även var personliga. Vilket går fortsatt i linje med Giddens teori om livspolitik, då han anser att erfarenheter och de partikulära villkoren blivit en del av dagens politik (1991), vilket även syns i styrdokumentet. Vilket återigen tyder på att skolan är en

plats för utbyte av förnuftsbaseade erfarenheter snarare än en plats för vetenskapsbaserad kunskap. Vilket stärks av Gustavssons (2014) teori om att skolans roll förskjuts från att förmedla kunskap baserad på vetenskap, värden och hierarki till att i gemensamma samtal låta eleverna uttrycka sina egna intressen. Vår analys visar avslutningsvis att individens livspolitik läggs till grund i ett reflexivt samhälle där skolvärlden värdesätter digital kompetens och självets egna utveckling, vilket i förlängningen riskerar att skapa medborgare med fokus på den egna utvecklingen snarare än samhällets bästa.

Gustavsson (2014) beskriver fortsättningsvis den senmoderna skolans problematik genom följande citat:

“Det saknas en dialektik till det materiella och istället antar man en essentiell elev som går in i klassrummet som en autonom, förnuftig och moralisk människa och i en gemenskap med andra kan komma fram till hur samhället är och bör vara. Att i ett postpolitisk och senmodernt tillstånd lita till det sociala och relationella som avgörande viljebildningsprocesser är problematiskt.”
(Gustavsson, 2014)

Problematiken ovan nämnd synliggörs i Skolverket (2022).

“Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.” (Skolverket, 2022)

När Skolverket beskriver att “elever ska ges inflytande över utbildningen” samt “att de ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen”, antar de, likt Gustavsson (2014) beskriver, att eleverna är autonoma och förnuftiga nog att “vidareutveckla utbildningen” på egen hand. Gustavsson beskriver detta fenomen på följande vis: “Det är ungefär som att införa direktdemokrati utan upplysta medborgare.” (2014).

I vår analys framkommer det att både Giddens teori om livspolitik (1991) och Gustavssons teori kring förnuftsbasead skola (2014) synliggörs inom ramen för Skolverket (2022).

6.3.2 Digitalisering, politik och tillit till abstrakta system

Skolverket har enligt uppdrag av regeringen skrivit fram en arbetsplanering och framtidsplan på hur skolan och all dess personal ska arbeta kring digitaliseringen i skolan, det finns alltså

en tydlig idé att använda sig utav digitaliseringen i skolan som ett aktivt verktyg (Utbildningsdepartementet, 2017).

Vi har noterat följande citat från regeringsbeslutet:

“Digital kompetens är i grunden en demokratifråga. I skolan lär vi oss förstå världen för att kunna förändra den. Alla barn och elever behöver få förståelse för hur digitaliseringen påverkar världen och våra liv, hur programmering styr såväl det informationsflöde vi nås av som de verktyg vi använder, liksom att få kunskap om hur tekniken fungerar för att själv kunna tillämpa den.” (Utbildningsdepartementet, 2017)

Notera hur regeringen framhäver digitaliseringens angelägenhet med formuleringarna: “hur digitaliseringen påverkar världen och våra liv”, “hur programmering styr såväl det informationsflöde vi nås av som de verktyg vi använder”. Samt: “Digital kompetens är i grunden en demokratifråga.”.

“Det handlar även om att ha en förmåga att driva och leda utveckling med stöd av digitalisering.” (Utbildningsdepartementet, 2017)

Notera ordvalen av regeringen:” driva och leda utveckling med stöd av digitalisering”.

“Regeringens övergripande mål för den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet är att *det svenska skolväsendet ska vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt för att uppnå en hög digital kompetens hos barn och elever och för att främja kunskapsutvecklingen och likvärdigheten.*” (Utbildningsdepartementet, 2017)

Notera: “*svenska skolväsendet ska vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt ... hög digital kompetens hos barn och elever.*”.

Med ovan nämnda citat och noterade formuleringar stärker vår tes att beslutstagande institutioner tror starkt på att använda sig av digitaliseringen för att driva och leda utbildningen i skolan.

Vidare stärks vår tes att digitalisering ska användas i skolväsendet eftersom att detta finns som uppmaning och riktlinjer i Lgr 22. Det står i Lgr 22: “Utbildningen ska

därigenom ge eleverna förutsättningar att utveckla digital kompetens...” (Skolverket, 2022) Datorer och användandet av digitaliseringen bidrar till att vissa lärare upplever att de gradvis förlorar sin roll som ämnesexpert och istället blir skådespelare som hjälper elever med deras arbete på datorerna (Sawander, 2022).

Som tidigare nämnt, menar Giddens i sin teori om tillit till abstrakta system, att tillit till expertis är nödvändig för att dessa abstrakta system ska upprätthållas (Giddens, 1996). Giddens (1991) menar vidare att individer som saknar ontologisk trygghet även tappar det lokala interaktionssammanhanget och därmed går individen även miste om de gemensamma strukturerna som finns i dessa. Tomrummet, menar Giddens, fylls istället med andra värden och strukturer. Vår analys blir därmed att tomrummet fylls av värden baserade på digitalisering. Där digitaliseringen istället ersätter de gemensamma värden man gått miste om.

7. Avslutande diskussion

Studiens övergripande syfte har varit att förklara hur digitaliseringen är tänkt att användas i skolan för att framställa ett medborgarskap. Detta har granskats genom analys och tolkning av läroplan 2022 och kunskapskrav i samhällskunskap för årskurs 7-9 med stöd av Giddens samhällsteori. Således har följande frågeställningar legat som grund för arbetets gång:

1. Hur framställs digitaliseringen i läroplanen 2022, utifrån Giddens teori om det senmoderna samhället?
 - (2) Främjar eller förändrar digitaliseringen i skolan eleverns demokratiska medborgarskap?

En sammanfattande analys av det tidigare nämnda resultatet presenteras här. Det bör noteras att resultatet, trots dess tematiserade uppdelning, bör betraktas som en komplex helhet som vidare ska analyseras.

Giddens (1991) menar att globaliseringen har medfört en gradvis utsuddande av nationsgränser och främjat utbytet av sociala och kulturella strukturer över nationsgränserna. Utvecklingen har även gett upphov till ökade kommunikationsmöjligheter, vilket i sin tur har lett till den digitala eran som samhället nu befinner sig i. Digitaliseringen har avsevärt påverkat individens livsvillkor i det lokala samhället och har även bidragit till en förskjutning mot ett liberalt samhälle med betoning på individens livspolitik.

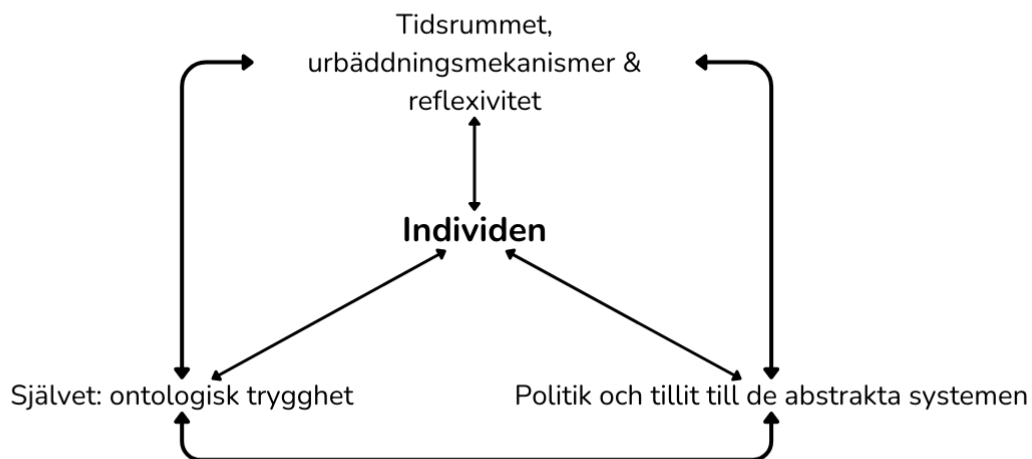
Ur vårt resultat kan man utläsa att det paradigmskifte som observerats från det moderna till det senmoderna samhället kan härledas till en komplex utveckling av samhället och dess strukturer samt värden. Det senmoderna samhället har förändrat sättet människan betraktar tid, rum och relationer (Giddens, 1991). Utifrån att traditionella gränser suddas ut och denna förändring har öppnat upp för en ökande påverkan av digitaliseringen, både i samhället och hos den enskilda individen. Resultatet gör det även tydligt att digitaliseringen har fått en allt större inverkan på skolvärlden och därmed betydande förändringar i Skolverkets styrdokument, läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Skolverket, 2022). Där digital kompetens betonad som en essentiell del av läroplanen. Sett till vårt resultat kan ett antagande göras kring att globaliseringen i samband med digitaliseringen i det senmoderna samhället har resulterat i en ökad tillgänglighet i världen samtidigt som såväl

tiden, rummet och relationerna blivit urbäddade, vilket i sin tur har påverkat både samhället och skolvärlden. Vidare i vår analys kan man även anta att klassrummets traditionella gränser har suddats ut och undervisningen är nu oberoende av tid och rum. Förändringen har påverkat de sociala strukturerna och resulterat i att både lärandet och relationerna lyfts ur sitt sammanhang. Efter en analys av Lgr 22 kan vi med stöd av Giddens teori anta att eleverna går miste om de sociala och kulturella kompetenser som krävs för att kunna bidra meningsfullt till samhället, vilket indikerar på en prioritering av den enskilda individen framför det gemensamma samhället. Vår analys av Lgr 22 visar en successiv förskjutning mot en individualistisk verksamhet, vilket indikerar att Skolverket aktivt främjar en individualistisk syn inom skolvärlden.

De reducerande strukturerna i klassrummet leder till att både lärandet och undervisningen lyfts ur sitt sammanhang, vilket resulterar i att eleverna går miste om det gemensamma sammanhang som traditionellt sett funnits i klassrummet. Vilket kan ge upphov till en ontologisk otrygghet bland ungdomar och svårigheter att utveckla de sociala och kulturella kompetenser som krävs för ett aktivt medborgarskap. Digitaliseringen påverkar också skolvärlden och skapar en reflexiv miljö, vilket kräver att både skolan och eleverna förhåller sig reflexivt för att hantera de snabba förändringar som det senmoderna samhället medför. Vilket kan medföra en känsla av oro och press hos ungdomarna, då de förväntas hålla jämna steg och ta ställning till de snabba beslut som krävs, vilket återigen skapar en ontologisk otrygghet. Skolan blir snarare en plats för kommunikation och utbyte av erfarenheter snarare än en plats för vetenskapligt förankrad kunskap, eftersom Skolverket gör antagande kring att eleverna redan är autonoma fulländade individer (Gustavsson, 2014). Detta är återigen en produkt av Skolverkets önskan att prioritera digitalisering och individualiserade elever framför trygga individer med fokus på det gemensamma samhället. Där den liberala livspolitikerna kommer till ytan och den ideologi som präglat skolvärlden under det senmoderna samhället börjar krackelera. Vi ställer oss kritiska till hur Skolverket utformar framtida medborgare inom ramen för det senmoderna samhället. Det framträder problematiskt att Skolverket verkar prioritera individers unika egenart över samhälleligt engagemang. Vi ifrågasätter hur dessa individer kan förväntas bidra till det gemensamma samhället på ett meningsfullt sätt.

Sammanfattningsvis kan vi se hur digitaliseringen har lett till betydande samhällsförändringar, vilket i sin tur har påverkat samhället i sin helhet, även skolan. Enligt

vår analys förändras även människors livsåskådning och ideologi. Denna förändring tyder på hur omgivningen omstruktureras kring individerna och hur deras inre tankegångar och uppfattningar om verkligheten påverkas. Individen har traditionellt sett varit omgiven av en ideologi som värderade gemenskap, samverkan och en önskan att vara en betydande och delaktig aktör för att driva samhället framåt tillsammans med andra (Giddens, 1996). Dock antyder vi nu att den rådande samhällsutvecklingen tillsammans med Skolverket leder människor mot en miljö där individualistiska tankemönster blir alltmer framträdande.

Figur 1.

Under studiens gång användes modellen ovan för att analysera våra frågeställningar som ligger till grund för vår slutsats. Modellen består av senmoderna samhällets strukturer och utgör en grund för vår analys. Vår slutsats baseras vidare på figur 1, där komplexiteten i strukturerna skapar ett samhälle med värden baserade på dessa. Värdena blir fyllda med individ-begrepp där den egna unika egenarten sätts i fokus. Att Skolverket använder begrepp som “individ” och “digitalisering” blir möjligt på grund av strukturerna i figur 1.

Utgångspunkten för denna studie var dels att bestämma hur digitaliseringen framställs i Lgr 22 utifrån Giddens teori om det senmoderna samhället. För att markera komplexiteten och avsluta vår slutsats har vi gjort en figur för att tydliggöra de olika faktorers påverkan på varandra, det går alltså enligt vår slutsats inte att utesluta någon av faktorerna eftersom dessa påverkar varandra. Faktorerna ligger som grund för att förstå hur digitaliseringen framställs i Lgr 22, utifrån Giddens teori om det senmoderna samhället. Studien har därmed visat att Lgr 22 menar att elever bör inneha digital kompetens för att kunna hantera ett högt flöde av information samt den snabba reflexivitet som präglar vårt samhälle (se avsnitt 9.1). Resultatet visar även att Giddens teori kring att de institutionella värden i samhället har minskat, istället

ersatts av digital kompetens för att kompensera för de gemensamma värden som går förlorade. Relevansen för detta tydliggörs när Skolverket förskjuter fokus från det gemensamma till det individuella, där de gemensamma värden återigen går förlorade. Samtidigt som digital kompetens framhävs av Skolverket (se avsnitt 9.3.2). Vi ser därmed att digitaliseringen är en essentiell del av Lgr 22 (se avsnitt 9.3.2) och det framgår även att elever bör utveckla en digital kompetens för att bli aktiva medborgare.

Utgångspunkten för denna studie var dels att se om elevers demokratiska medborgarskap främjas eller förändras utifrån hur digitaliseringen framställs i Lgr 22 samt utifrån Giddens senmodernitetsteori. Ur resultatet framgår det av Skolverket att skolans uppgift är att se till att eleven utvecklas till sin unika egenart, vilket Skolverket i sin tur menar ska göra eleverna till aktiva medborgare (se avsnitt 9.3). Resultatet visar även Skolverkets fokus på att framhäva individuella värden, snarare än gemensamma värden. Skolverket framhåller ord som "egenvärde", "lika värde" och "frihet" (se avsnitt 9.1). Därmed styrks vår teori kring att de gemensamma värdena i skolan ersätts av digital kompetens samt individens egna värden. Vilket i sin tur betonar en förändring från en kollektivistisk ideologi till en numera liberal ideologi. De i studien framkomna resultaten tyder på att elevers medborgarskap, enligt Skolverket, är centrerade kring individen och dess unika utveckling. Där digital kompetens verkar som en väsentlig faktor för individens möjlighet att vara en aktiv medborgare (se avsnitt 9.1). Därmed tyder resultatet på att Skolverket verkar ha ett ideal för framtida medborgare, där individen är självcentrerad med digital kompetens, vilket går i linje med det senmoderna samhällets strukturer. Vilket frångår det moderna medborgarideal där man istället fokuserade på det gemensamma samhället och gemensamma värden (se avsnitt 9.3).

För att avsluta vår studie verkar det som att senmodernitetens samhällsstrukturer, däribland tidrummet, urbäddningsmekanismer, reflexivitet, ontologisk trygghet, tillit till politik och de abstrakta systemen bidrar till att de lokala och gemensamma interaktionssammanhangen går förlorade. Vilket leder till att de gemensamma värden som fanns i dessa interaktionssammanhang ersätts med andra värden och strukturer. Vår slutsats är således att detta tomrum fylls med digital kompetens, vilket ersätter de tidigare gemensamma värdena.

7.1 Förslag till vidare forskning.

Genom denna studie har många frågor aktualiserats som kräver vidare forskning. Det vore särskilt intressant att studera hur elever i årskurs 7-9 förhåller sig till det gemensamma samhället efter avslutad skolgång. Sådana studier skulle kunna belysa hur digitaliseringen och individualiserad undervisning har påverkat deras intresse för det gemensamma samhället. Det vore därför intressant att studera huruvida digitaliseringen kommer att fortsätta ha lika stort utrymme i undervisningen som den har haft under det senaste decenniet, eller om det kommer att ske en förändring.

8. Referenslista

Alvesson, M., & Deetz, S. (2022). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod* (2 uppl.). Studentlitteratur AB

Alvesson, M & Sköldböck, K.(2017) *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.

Axelsson, Thom & Qvarsebo, Jonas. (2022) *Skola och medborgarfostran - mellan pedagogik, vetenskap och moral*. Studentlitteratur.

Bauman, Zygmunt. (2002) *Det individualiserade samhället*. Daidalos AB.

Bauman, Zygmunt. (2007) *Konsumtionsliv*. Göteborg: Daidalos AB.

Cedeo. (Utan årtal) *Vad betyder digitalisering?*

<https://www.cedeo.se/kunskapsbanken/digitalisering/vad-betyder-digitalisering> Hämtat 14.08.2023

Dahlstedt, Magnusson & Olson, Maria. (2019). *Utbildning, demokrati, medborgarskap*. Gleerups.

Denscombe, Martyn. (2021). *Forskningshandboken - För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Studentlitteratur.

Edholm, L. (2022.12.21). *Digitaliseringen i skolan har varit ett experiment*. Expressen.

<https://www.regeringen.se/debattartiklar/2022/12/digitaliseringen-i-skolan-har-varit-ett-experiment/>

Hämtat 2023.06.20

Fleischer, Håkan & Kvarnsell, Helena. (2015) *Digitalisering som lyfter skolan - teori möter praktik*. Gothia Fortbildning AB.

Giddens, Anthony. (2010) *En skenande värld*. SNS Förlag.

Giddens, Anthony. (1991) *Modernitet och självidentitet - självet och samhället i den senmoderna epoken*. Daidalos.

Giddens, Anthony. (1996) *Modernitetens följder*. Studentlitteratur.

Gustavsson, Peter. (2014) *Samhällskunskapsnämnets kris*.

Riksdagen. (2016) *Digitaliseringen i skolan – dess påverkan på kvalitet, likvärdighet och resultat i utbildningen*.

Ritzer, George & Stepnisky, Jeffrey. (2014) *Sociologisk teori*. Liber.

Sawander, Susanne. (2022). Digitalisering ger mindre utrymme för lärares expertroll. Skolportalen.
<https://www.skolporten.se/forskning/intervju/digitalisering-ger-mindre-utrymme-for-larares-expertroll>
/ Hämtat 2024.04.04

Skolverket. (2016) *IT-användning och IT-kompetens i skolan, Skolverkets IT-uppföljning 2015.*

Skolverket. (2018) *Digitaliseringen i skolan - möjligheter och utmaningar.*

Skolverket. (2022) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.*

Skolverket. (2024) *Digitalisering i förskolan och skolan – vad och varför?*

SOU (1948:27) *1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.*